

ТРАГИЧНА СМРТ ЈЕДНОГ АКАДЕМИКА .

Један од наших професора старе генерације старогрчког и латинског језика, познатог по веома добрим гимназијским уџбеницима и преводима античких писаца био је Јован П. Туроман (1840-1915). Његови преци доселили су се из Лике бежећи од турске најезде у Горњу Крапину. Сам Туроман потицао је из православне сеоске породице из села Уштице на реци Уни. Завршивши српску основну школу у Јасеновцу и Петрињи, гимназију уписује 1853, у Сремским Карловцима. Пошто је био добар ђак Матица Српска га шаље, 1858, као питомца у Завод Саве Текелије (Текелијанум) у Пешти где ће у року дипломирати на пољу класичне филологије.

Као свршени професор радио је у Новосадској гимназији од 1864. до 1875, када прима званични позив Министарства просвете и црквених дела Кнежевине Србије да ради у Великој Школи, која ће од 1905. прерасти у Београдски универзитет. Непуне две деценије сам ће држати оба смера са по две катедре на Одељењу за класичну филологију, када позива, 1894, свог некадашњег професора Луку Зиму, који је тада радио у Мариборској гимназији, да му се придружи и преузме две катедре: за старогрчки језик и за историју грчке књижевности.

Ваља поменути да су његови савремени приступи многих уџбеника били писани тако да су га многи користили и ван Србије, јер су то били први такви уџбеници писани на српском језику. Признање је добио не само од Срба и Хрвата, већ и од једног странца – бечког универзитетског професора Јохана Кирстеа, слависте по занимању, који је превео „Горски вијенац“ на немачки.

Из тог славног периода с почетка 90-их година XIX века Јован Туроман у сарадњи са још двојицом колега (Јован Бошковић и Јован Ђорђевић) извршили су реформу ондашњег школства у Србији. Цео тај свеобухватни подухват добио је тада надимак „*тројовање*“ због њихових истих имена.

У то доба, такорећи још од самог почетка када је Туроман дошао у Београд, било је злих језика који су га оговарали због његове савршене педантности и завршетка презимена, јер су га сматрали да је он због свега тога пореклом својим или Немац, или немачког порекла (-ман). Право презиме Туроманова оца Петра било је Секулић. Међутим, када се оженио Никодијом, он је постао домазет и по старом словенском обичају преузео тастовљево презиме – у чију кућу уђеш то ћеш презиме носити. Туроман се због тога појадао код колеге славног Ђуре Даничића, који је после неколико дана успео да нађе одговор. Наиме, наставак -ман словенског је порекла и поменуто презиме уопште нема везе са Немцима. Оно је чисто српско, као што су: *Куз-ман, Вук-ман, Рад(о)-ман, Туро-ман* (хипокористик од *Теодор*). Ово занимљиво откриће Даничић је унео у своје „*Основе*“.

Године 1895, Јован Туроман је изабран за редовног члана Српске Краљевске Академије. Због очне болести, 1898, подноси молбу за пензију, међутим, то га није спречавало са даљим научним радом. Низали су се разни његови чланци, студије, преводи... Од студија па све до смрти од свих античких писаца највише му је прирасло врсно Демостеново беседништво, тако да је његов последњи рад, објављен у „*Гласнику*“ СКА 1914, био баш о

Демостену и његовом животу, не слутећи уопште шта ће му се годину дана доцније десити. (Демостен је наиме, и поред своје славе умро као прогоњени старац чак и у изгнанатву)...

Туроманов син Светислав дипломирао је медицину у Бечу и одмах се запослио као млад лекар у Србији. Међутим, као и данас, Светислав је гледао где је плата већа, а особито када се оженио и добио три ћеркице. Прилика му се указала да буде лекар опште праксе (физикус) у Новој Пазови и Старим Бановцима у Срему, која је тада била у Аустро-Угарској Монархији. Пошто је стари Туроман био у пензији, неких месец дана пре летњег распуста 1914, са целом породицом (супруга и три неудате ћерке) одлази у Нову Пазову да види како се млади лекар снашао и да опет буде са унукама којих се ужелео.

После Сарајевског атентата, многи српски држављани, које је овај догађај затекао у иностранству, нису се могли вратити у Краљевину Србију. Тако је било и са породицом академика Јована Туромана. Остали су у Новој Пазови код сина и снахе. Стари Туроман се није толико бринуо рачунајући да је он био скоро једну деценију гимназијски професор у Новоме Саду, где је и даље имао доста пријатеља и колега и то не само међу Србима, а као деда, било му је необично драго што ће му до даљњег породица бити опет цела на окупу. Светислава, као државног лекара, аустро-угарске власти нису дирале, тако да су Туроманови, оне почетне погроме извршене над Србима, који су до тог часа били одани поданици цара и краља Фрање Јосифа I, лакше пребродили, али не задуго.

У ситне сате аустро-угарски жандарми разваливши врата упадну у лекареву кућу правећи велику преметачину и ларму, кундачећи све и хистерично пуцајући у ваздух и по намештају говорећи да су они (Туроманови) најобичнији жбири, шпијуни и да крију Србијанце, а да Светислава и његовог оца треба одмах по кратком поступку. Стари Туроман био је потпуно запрепашћен шта се то дешава, сћућуривши се у једно ћоше уништеног салона и оставши скоро потпуно нем. Иако је добро знао шта се претходних месеци дешавало са тамошњим српским породицама, ипак није могао да верује да се тако може понашати власт једне тадашње најужорније високо културне Монархије. Туроманова мезимица, 10-огодишња унука, која је већ учила немачки језик, хтела је да заштити свога деду и све остале безуспешно покушавајући да смири скоро полуделе власти, које су и даље рајтале све око себе. Жандарми их на крају избаце из куће и терајући их честим кундацима и цокулама, као да су у питању најпростији злочинци, стражарно их поведу пешице до ливада према Бановцима, где жандарми наредише да стану на сред поља. Сви су стрепели при помисли шта ће им се ускоро за који тренутак догодити. Када су се полицајци мало одморили наставише Туроманове, и даље кундацима и цокулама ударати, да би их одвели до Петро-Варадина. Јован Туроман падне на пола пута јер је био потпуно изнемогао и исцрпљен. Кундаци нису помогли да старац устане и настави мучни пут, па га жандарми убаце у нека реквирирана сеоска кола. Видевши како му је и уз сталне молбе и преклињања Туроманове супруге Марије, уместо у тврђавски казамат, однесу га на таљигама до њеног брата од тетке, новосадског лекара у пензији Младена Јојкића (пријатеља и

Јов. Кузмановић

(*1840, Уштица, Горња Крајина – †2. VI 1915, Нови Сад)

кућног лекара Светозара Милетића) који није могао уопште ништа да уради јер је било очигледно да Туроманово срце неће још дуго издржати. Од целе породице Туроман аустро-угарске власти задрже једино доктора Светислава у оковима и одведу га у затвор у Коморан, где га је требало погубити, али срећом то на крају ипак нису учинили. Од затворских ратних страха, тортуре и последица Светислав, вративши се најзад у ослобођену и проширену отаџбину, умире 1921. у Новосадској војној болници.

Сутрадан, 2. VI 1915. године (22. маја по старом), шурак др Јојкић могао је само да утврди смрт. Дан раније када се све ово исподешавало, лице Јована Туромана било је највише изобличено од духовног бола и патње, а када је вечно уснуо био је потпуно смирена лица скоро анђеоског. Два дана доцније буде сахрањен на Алмашком гробљу у Новом Саду у гробу свога таста честитог проте Александра Захарића где и данас почива. Исте те године, када се, три месеца доцније, дознало и у Србији како је Туроман скончао, његов бивши ученик и каснији колега Јанко Лукић, објавио је велики некролог у оновременој *Политици*.

Туроманови добри уџбеници прештмпавани су и између два светска рата. Последње издање било је објављено у Недићевој Србији, а од ослобођења 1945. па на овамо, академику Јовану Туроману – ни кривом, ни дужном – губи се скоро сваки ваљан траг у јавности и просвети...

До пензионисања, због свега онога што је говорио и творио, од отаџбине је примио:

- Орден Светог Саве II степена (17. X 1897);
- Орден Светог Саве III степена (22. II 1888. – тј. на главни државни празник прогласа Краљевине);
- Медаљу за успомену 40-огодишњице велике Свето-Андрејске Скупштине (12. XII 1898);
- златну Медаљу за ревносну службу (19. IV 1913).

Највиши орден који је добио (Св. Сава II степена) по одлуци краља Александра I Обреновића, није морао да плати таксу (која је увек била скоро равна самој изради ордена, да би државна каса што мање штетила), јер су само ретки били поштеђени – изузетак су чинили једино они који су били цењени и поштовани, као што је то било и са Јованом Туроманом.

Све док Туроман није отишао за време летњег распуста 1914. у посету сину Светиславу, породица је становала у изнајмљеном великом стану у улици Добрачиној 17. Кућа (високи партер и два спрата) припадала је посланику-рентијеру др Кости Јовановићу и од 30-их више не постоји...

По свом политичком опредељењу до смрти је био члан ондашње радикалне странке Николе Пашића.

Коста Ђ. Кнежевић

[*Политика*, 11. III 2017, субота, бр. 37116, год. CXIV, стр. 21, »100 година од Великог рата«; текст је објављен без завршног дела и једног дела из средине да би се могло штампати у цело(?)].

КОМЕНТАРИ БЛИЖЊИХ

A.E.G. (12. III 2017)

Мајко мила, нисам знала ово за Туромана! Страшно! Занимљив Ти је текст, и веома је корисно што си га написао.

Ljuba S. (12. III 2017)

Мислим да би овај одличан чланак требало да пошаљеш у Педагошки музеј малој Маји Николовој... После ових последњих чланака Ти се дефинитивно формираш у хроничара Старог Београд. Можеш да наследиш Косту Христића и Бату Стојимировића. Само напред!..

Vasilije K. (12. III 2017)

Са задовољством сам прочитао Твој текст о професору Туроману. Лепо написано, занимљиво и тужно, а мени непознато...

Lida B. (13. III 2017)

Tekst je tužan. Tako si ga i pisao s nekom nostalgičnom notom. Bravo! Skupljaj te tekstove pa ih možda objaviš na kraju i kao knjigu! Tu mogu možda i ja da Ti pomognem. Poznajem ovde razne izdavače...

Goca K. (13. III 2017)

Хвала најлепше. Дивни су текстови. О дивним људима...

Velja čaturica (13. III 2017)

Опет сам уживао у твом стилу писања – свака част!..

Vedran V. (14. III 2017)

Hvala Ti na materijalu koji me veseli...

Vojislav J. (23. III 2017)

Прочитао сам Твој текст о Јовану Туроману. Сјајно си то учинио. Лепо и одмерено говориш, а тако и пишеш. Могао би да урадиш нешто тако и за Милоша Н. Ђурића, скуп је у децембру...

Aleksandar L. (23. III 2017)

Хвала ти! Све три приче су на свој начин интересантне и помало потресне. Испоставило се да сам текст о Гојковићу већ био прочитао, само нисам запазио да си ти аутор. Што се тиче порекла презимена *Туроман*, има у Босни код Цазина село *Торомани*, мислим да је муслиманско, али презиме *Тороман* је прилично распрострањено и међу Србима

КОМЕНТАРИ ЧИТАЛАЦА ПОЛИТИКЕ ONLINE

Deda Milivoje (11. III 2017)

Eto zašto svi Srbi moraju da žive u jednoj državi, po cenu da nas sve istrebe! Ovakve priče se u srpskoj istoriji neprekidno ponavljaju. Braća koja ratuju jedni

protiv drugih za račun neprijateljske carevine, dok im rodbinu muče i ubijaju po tudjini...

Мирко (12. III 2017)

И зашто морају да верно чувају ћирилицу својих мучених предака, користећи је свакад и на међумрежју („интернету“), ђедо!

Deda Milivoje (12. III 2017)

@Мирко... Koliko dece imaš Mirko? Ja četvoro. A ti?

Мирко (13. III 2017)

За сада троје. А јесте ли чули ово, пише кроатолог Марио Грчевић (зато је латиницом): „Sedamdesetih i osamdesetih godina XVIII stoljeća austrijske su vlasti pokušavale iz srpskih pravoslavnih škola na teritoriju pod svojom upravom izbaciti ćirilicu i slavenosrpski jezik. S tim ciljem izdale su 1779. godine za tamiški Banat naredbu o ukidanju ćirilice izvan crkve i o uvođenju latinice i »općega čistoga ilirskoga jezika« u škole. Ocjenjuje da je austrijska vlada time htjela »hrvatski i srpski živalj, tj. katolički i pravoslavni« izjednačiti »i u upotrebi latinice i prostonarodnog jezika« te »kulturu Vojvodine spojiti sa kulturom Hrvatske i Slavonije«. Naziv ilirski imao je... tradicionalno značenje hrvatski koje je preovladavalo u uporabi na južnoslavenskom prostoru“.

Deda Milivoje (17. III 2017)

Mene njihove kroatske, verbalne i političke akrobacije ne zanimaju mnogo. Preci su mi iz Krajine, gde su živeli skoro 300 godina. Iz predanja, znam kako je njihov život izgledao. U obaveznoj službi Caru, do 30 godine, posle toga samo lokalno. Puška uvek naslonjena pored ognjista, na ispašu nikada bez kubure i noža, jer Turci su voleli da zadju i zakolju na spavanju. Ratovi za Habsburge kada god pozovu. Grobovi mojih predaka su od Vaterloa do Moskve. Uvek na pogrešnoj strani. Ako treba da ginem da se tako nešto nikada ne desi ponovo, ni trepnuti neću!!! Mi Slavonija nikada bili nismo. Beč nas je držao 'kao malo vode na dlanu', nije se zezati sa ludima, a imali su i koristi od nas. Za Vojnu Krajinu je postojalo posebno ministarstvo u Beču. Nikakvih političkih kontakata sa Hrvatima (i tvojim 'Iirima') nismo imali. Ali smo zato stotinama godina imali svoje Srpstvo, svoju Crkvu i škole, porez plaćali nismo, ... i niko nije smeo da nas pipne. Plaćeno srpskom krvlju. Blagosiljano u Beču!!!

Aca Smederevac (15. III 2017)

I na kraju svega Prestolonaslednik Aleksandar sve to lepo zaboravi i napravi Kraljevinu Jugoslaviju, tamnicu Srpskog naroda!..

Sloba Dimitrijević (19. III 2017)

Politiko, HVALA Vam na ovom divnom tekstu. Da se pamti i nauči nešto iz njega...